

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 19 grudnia 2019 r.*

Odwołanie – Służba publiczna – Regulamin pracowniczy urzędników Unii Europejskiej – Artykuł 1d – Artykuł 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego – Renta rodzinna – Warunki przyznania – Pojęcie „żyjącego małżonka” urzędnika Unii – Małżeństwo i związek partnerski niebędący małżeństwem – Konkubinaty – Zasada niedyskryminacji – Porównywalna sytuacja – Brak – Warunek stażu małżeńskiego – Zwalczenie oszustw – Względy uzasadniające

W sprawie C-460/18 P

mającej za przedmiot odwołanie w trybie art. 56 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, wniesione w dniu 12 lipca 2018 r.,

HK, zamieszkała w Espartinas-Sewilla (Hiszpania), reprezentowany przez adwokatów S. Rodriguesa i A. Champetier,

strona wnosząca odwołanie,

w której pozostałymi uczestnikami postępowania są:

Komisja Europejska, reprezentowana przez G. Gattinarę oraz B. Mongina, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana w pierwszej instancji,

Rada Unii Europejskiej, reprezentowana przez M. Bauera oraz R. Meyera, działających w charakterze pełnomocników,

interwenient w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: J.C. Bonichot, prezes izby, R. Silva de Lapuerta, wiceprezes Trybunału, M. Safjan (sprawozdawca), L. Bay Larsen i C. Toader, sędziowie,

rzecznik generalny: P. Pikamäe,

sekretarz: V. Giacobbo-Peyronnel, administratorka,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 8 maja 2019 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 29 lipca 2019 r.,

* Język postępowania: francuski.

wydaje następujący

Wyrok

- 1 HK żąda w odwołaniu uchylenia wyroku Sądu Unii Europejskiej z dnia 3 maja 2018 r., HK/Komisja (T-574/16, niepublikowanego, zwanego dalej „zaskarżonym wyrokiem”, EU:T:2018:252), w którym Sąd oddalił jego skargę, po pierwsze, o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji odmawiającej mu przyznania renty rodzinnej (zwanej dalej „sporną decyzją”) oraz w razie potrzeby decyzji Komisji oddalającej jego zażalenie, a po drugie, o uzyskanie naprawienia poniesionej przez niego szkody majątkowej i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

Ramy prawne

Dyrektywa 2000/78/WE

- 2 Artykuł 1 dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U. 2000, L 303, s. 16), zatytułowany „Cel”, stanowi:

„Celem niniejszej dyrektywy jest wyznaczenie ogólnych ram dla walki z dyskryminacją ze względu na religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną w odniesieniu do zatrudnienia i pracy, w celu realizacji w państwach członkowskich zasady równego traktowania”.

- 3 Zgodnie z art. 2 tej dyrektywy, zatytułowanym „Pojęcie dyskryminacji”:

„1. Do celów niniejszej dyrektywy »zasada równego traktowania« oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji z przyczyn określonych w art. 1.

2. Do celów ust. 1:

- a) dyskryminacja bezpośrednia występuje, w przypadku gdy osobę traktuje się mniej przychylnie, niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji, z jakiegokolwiek przyczyny wymienionej w art. 1;

[...]”.

Regulamin pracowniczy

- 4 Zgodnie z art. 1d Regulaminu pracowniczego urzędników Unii Europejskiej, w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu (zwanego dalej „regulaminem pracowniczym”):

„1. W stosowaniu niniejszego regulaminu pracowniczego zakazuje się wszelkich przejawów dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne i inne, przynależność do mniejszości narodowej, status majątkowy, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Dla potrzeb niniejszego regulaminu pracowniczego osoby pozostające w konkubinacie [związku partnerskim niebędącym małżeństwem] uznaje się za [są traktowane w ten sam sposób co osoby] pozostające w związku małżeńskim, pod warunkiem że spełnione są warunki wymienione w art. 1 ust. 2 lit. c) załącznika VII.

[...]

5. Jeżeli osoby objęte niniejszym regulaminem pracowniczym, które uważają się za pokrzywdzone na skutek naruszenia określonej powyżej zasady równego traktowania, przedstawią okoliczności wskazujące na ich bezpośrednią lub pośrednią dyskryminację, obowiązek udowodnienia, że nie nastąpiło naruszenie zasady równego traktowania, spoczywa na instytucji. Niniejszy przepis nie ma zastosowania w postępowaniu dyscyplinarnym.

6. Przy stosowaniu zasady niedyskryminacji oraz zasady proporcjonalności należy zapewnić, by wszelkie ograniczenia tych zasad opierały się na obiektywnych i uzasadnionych podstawach oraz służyły osiągnięciu zgodnych z prawem celów w ramach ogólnego interesu polityki kadrowej. Cele te mogą w szczególności uzasadniać ustalanie wieku przymusowego przejścia w stan spoczynku oraz wieku minimalnego do uzyskania świadczeń emerytalnych za wysługę lat”.

5 Artykuł 79 akapit pierwszy regulaminu pracowniczego stanowi:

„Żyjący małżonek po urzędniku lub byłym urzędniku jest uprawniony do renty wdowiej [rodzinnej] zgodnie z przepisami rozdziału 4 załącznika VIII, równej 60% emerytury za wysługę lat lub renty inwalidzkiej, która wypłacana była zmarłemu małżonkowi lub która byłaby mu wypłacana, gdyby niezależnie od czasu pełnienia służby lub wieku uzyskał uprawnienie do niej w chwili śmierci”.

6 Artykuł 91 ust. 2 regulaminu pracowniczego stanowi:

„Skarga do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest dopuszczalna jedynie w przypadkach, gdy:

- do organu powołującego złożono wcześniej zażalenie zgodnie z art. 90 ust. 2 z zachowaniem terminu tam przewidzianego oraz
- zażalenie zostało rozstrzygnięte odmownie w drodze wyraźnej lub dorozumianej decyzji”.

7 Artykuł 1 ust. 2 załącznika VII do regulaminu pracowniczego stanowi:

„Dodatek na gospodarstwo domowe przysługuje:

[...]

c) urzędnikowi, który jest uznany za pozostającego w konkubinacie [związku partnerskim niebędącym małżeństwem], pod warunkiem że:

- (i) para przedstawia dokument prawny wydany w państwie członkowskim lub przez właściwe władze państwa członkowskiego potwierdzający status konkubinatu [związku partnerskiego niebędącego małżeństwem];
- (ii) żadna z osób pozostających w konkubinacie [związku partnerskim niebędącym małżeństwem] nie pozostaje w związku małżeńskim ani w innym wolnym związku;
- (iii) między tymi osobami nie zachodzi następujące pokrewieństwo: rodzic, dziecko, dziadek/babcia, wnuczek/wnuczka, brat, siostra, ciotka, wuj, siostrzeniec, siostrzenica, bratanek, bratanica, pasierb, pasierbica [zięć, synowa];
- (iv) osoby te nie mogą zawrzeć cywilnego związku małżeńskiego w państwie członkowskim; dla potrzeb tego punktu uważa się, że osoby takie mają możliwość wejścia w cywilny związek małżeński wyłącznie wtedy, gdy spełniają wszystkie warunki przewidziane w ustawodawstwie państwa członkowskiego zezwalające na zawarcie związku małżeńskiego;

[...]”.

- 8 Artykuł 17 załącznika VIII do regulaminu pracowniczego ma następujące brzmienie:

„W przypadku śmierci urzędnika posiadającego jeden ze statusów służbowych określonych w art. 35 regulaminu pracowniczego żyjący małżonek uprawniony jest do renty rodzinnej w wysokości równej 60% emerytury, która wypłacana byłaby urzędnikowi, gdyby był do niej uprawniony w momencie śmierci, niezależnie od minimalnego czasu służby oraz wieku, pod warunkiem że związek małżeński trwał przynajmniej rok oraz z zastrzeżeniem przepisów art. 1 ust. 1 oraz art. 22.

Czas trwania małżeństwa nie jest brany pod uwagę, jeżeli z małżeństwa zawartego przez urzędnika lub z jego poprzedniego małżeństwa pochodzi jedno lub więcej dzieci, a żyjący małżonek utrzymuje lub utrzymywał te dzieci, albo jeżeli śmierć urzędnika została spowodowana przez jego niepełnosprawność lub chorobę, które powstały w związku z pełnieniem przez niego obowiązków służbowych lub w związku z wypadkiem”.

Okoliczności powstania sporu

- 9 Wnoszący odwołanie, HK, oraz N rozpoczęli wspólne życie w 1994 r., mając miejsce zamieszkania w Liège (Belgia).
- 10 N była urzędniczką Komisji Europejskiej i została zatrudniona we Wspólnym Centrum Badawczym (JRC) w Sewilli (Hiszpania) od dnia 16 maja 2005 r.
- 11 Ze względu na problemy zdrowotne wnoszący odwołanie nie był w stanie pracować ani kształcić się. Regularnie otrzymywał środki pieniężne od N.
- 12 W dniu 9 maja 2014 r. wnoszący odwołanie i N zawarli w Liège związek małżeński.
- 13 N zmarła w dniu 11 kwietnia 2015 r.
- 14 Po śmierci N wnoszący odwołanie został powiadomiony ustnie przez Komisję, że nie zostanie mu wypłacona renta rodzinna.
- 15 W dniu 15 czerwca 2015 r. wnoszący odwołanie złożył uprzednie zażalenie w drodze administracyjnej na zaskarżoną decyzję. Zażalenie to zostało oddalone decyzją Komisji z dnia 15 września 2015 r.

Postępowanie przed Sądem i zaskarżony wyrok

- 16 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu do spraw Służby Publicznej Unii Europejskiej w dniu 23 grudnia 2015 r. wnoszący odwołanie wniósł skargę o stwierdzenie nieważności spornej decyzji oraz o naprawienie poniesionej przez siebie szkody majątkowej i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.
- 17 Pismem, które wpłynęło do sekretariatu Trybunału w dniu 18 lutego 2016 r., Rada Unii Europejskiej złożyła wniosek o dopuszczenie do udziału w tej sprawie w charakterze interwenienta popierającego żądania Komisji. Prezes pierwszej izby Sądu do spraw Służby Publicznej uwzględnił ten wniosek postanowieniem z dnia 13 kwietnia 2016 r.
- 18 Zgodnie z art. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) 2016/1192 z dnia 6 lipca 2016 r. w sprawie przekazania Sądowi właściwości do rozpoznawania w pierwszej instancji sporów między Unią Europejską a jej pracownikami (Dz.U. 2016, L 200, s. 137) omawiana sprawa została przekazana Sądowi Unii Europejskiej w stanie, w jakim znajdowała się w dniu 31 sierpnia 2016 r.

- 19 W uzasadnieniu żądań stwierdzenia nieważności spornej decyzji oraz, „w razie potrzeby”, decyzji oddalającej zażalenie z dnia 15 czerwca 2015 r., wnoszący odwołanie podniósł zarzut niezgodności z prawem art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, twierdząc z jednej strony, że kryterium małżeństwa lub związku partnerskiego niebędącego małżeństwem trwającego dłużej niż rok jest arbitralne i nieodpowiednie w świetle celu, jakiemu służy renta rodzinna, a z drugiej strony – że przepis ten jest niezgodny z prawem, ponieważ narusza art. 21 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”) i art. 2 dyrektywy 2000/78.
- 20 Wnoszący odwołanie wniósł również o zasądzenie od Komisji naprawienia poniesionej przez niego szkody majątkowej oraz zadośćuczynienia za krzywdę, które zostało oszacowane ex aequo et bono na kwotę 5000 EUR.
- 21 W zaskarżonym wyroku Sąd oddalił w całości skargę wniesioną przez wnoszącego odwołanie i obciążył go kosztami postępowania.

Żądania stron przed Trybunałem

- 22 W odwołaniu wnosząca je strona wnosi do Trybunału o:
- uchylenie zaskarżonego wyroku;
 - przejęcie orzekania w sprawie i uwzględnienie żądań podniesionych przez wnoszącego odwołanie w pierwszej instancji, w tym obciążenie Komisji kosztami postępowania, lub ewentualnie
 - skierowanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd, przy czym kwestię kosztów w postępowaniu odwoławczym należy wówczas rozstrzygnąć zgodnie z art. 184 regulaminu postępowania przed Trybunałem.
- 23 Komisja wnosi do Trybunału o:
- oddalenie odwołania oraz
 - obciążenie wnoszącego odwołanie całością kosztów postępowania.

W przedmiocie odwołania

- 24 Wnoszący odwołanie podnosi w uzasadnieniu odwołania dwa zarzuty, z których pierwszy dotyczy naruszenia art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego oraz uzasadnienia zaskarżonego wyroku, które jest jednocześnie niejednoznaczne, niespójne i wewnętrznie sprzeczne, a drugi – naruszenia zasady niedyskryminacji oraz niewystarczającego uzasadnienia wspomnianego wyroku.

W przedmiocie dopuszczalności

- 25 Komisja i Rada podniosły na rozprawie, że w skardze do Sądu wnoszący odwołanie powołał się na zarzut dotyczący niezgodności z prawem art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, w ramach którego to zarzutu twierdził, że przepis ten jest dyskryminujący z tego względu, iż przyznanie renty rodzinnej uzależnione jest od istnienia związku małżeńskiego między danymi osobami. Tymczasem na poparcie zarzutu pierwszego wnoszący odwołanie podnosi obecnie, że wspomniany art. 17 akapit pierwszy nie zastrzega renty rodzinnej dla par pozostających w związku małżeńskim. Zarzut ten nie był omawiany przed Sądem, a zatem ma on nowy charakter, przez co jest niedopuszczalny.

- 26 W tym względzie należy zauważyć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem umożliwienie stronie przedstawienia po raz pierwszy przed Trybunałem zarzutu i argumentów, których nie podniosła ona przed Sądem, byłoby równoznaczne z wyrażeniem zgody na wniesienie do Trybunału, którego kompetencje w postępowaniu odwoławczym są ograniczone, sprawy o zakresie szerszym niż sprawa, która była rozpoznawana przez Sąd. W postępowaniu odwoławczym zaś kompetencje Trybunału są ograniczone do oceny prawnego rozstrzygnięcia w kwestii zarzutów i argumentów, które były rozpatrywane w pierwszej instancji (wyroki: z dnia 1 czerwca 1994 r., Komisja/Brazzelli Lualdi i in., C-136/92 P, EU:C:1994:211, pkt 59; z dnia 8 listopada 2016 r., BSH/EUIPO, C-43/15 P, EU:C:2016:837, pkt 43).
- 27 Jednakże w ramach zarzutu, który jest dopuszczalny, to do wnoszącego odwołanie należy decyzja, czy przedstawiając argumenty na jego poparcie będzie opierał się na argumentach już wykorzystanych przed Sądem, czy przedstawi argumenty nowe, w szczególności odnoszące się do stanowiska, jakie zajął Sąd. Gdyby było inaczej, postępowanie odwoławcze pozbawione byłoby częściowo sensu (wyrok z dnia 18 stycznia 2007 r., PKK i KNK/Rada, C-229/05 P, EU:C:2007:32, pkt 64 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 28 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że wykładnia art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego oraz jego zastosowanie do sytuacji wnoszącego odwołanie były rozpatrywane przed Sądem w toku postępowania w pierwszej instancji. Omawiany zarzut w sposób szczegółowy podważa wykładnię i zastosowanie tego przepisu dokonane przez Sąd i nie stanowi nowego zarzutu, którego podniesienie na etapie postępowania odwoławczego nie byłoby możliwe.
- 29 Z powyższego wynika, że pierwszy zarzut odwołania jest dopuszczalny.

Co do istoty

Argumentacja stron

- 30 Wnoszący odwołanie podnosi, że zaskarżony wyrok zawiera niejednoznaczne, niespójne i wewnętrznie sprzeczne uzasadnienie. W tym względzie uważa on, że w odpowiedzi na jego pierwszy zarzut, zgodnie z którym kryterium małżeństwa lub związku partnerskiego niebędącego małżeństwem jest arbitralne i nieodpowiednie, Sąd przyjął błędny tok rozumowania, gdy ustanowił „bezwartunkowy” związek między pojęciem „małżonka” w rozumieniu art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego a pojęciem „małżeństwa”. Sąd dodał tym samym warunek stosowania tego przepisu, który nie uzależnia przyznania renty rodzinnej na rzecz żyjącego małżonka zmarłego urzędnika od istnienia związku małżeńskiego między tymi dwoma osobami. Wnoszący odwołanie utrzymuje, że prawo pozytywne uległo zmianie, ponieważ w wielu ustawodawstwach krajowych zbliżono ustrój małżeński do ustroju innych form związków, takich jak konkubinaty czy związki partnerskie niebędące małżeństwem.
- 31 Ponadto samo prawo Unii uległo zmianie między innymi w kontekście nowelizacji regulaminu pracowniczego w roku 2004 wraz ze zmianą w szczególności art. 1d ust. 1 tego regulaminu. Prawodawca Unii dodał bowiem wzmiankę dotyczącą orientacji seksualnej, umożliwiając partnerom tej samej płci pozostającym w urzędowo zarejestrowanym związku skorzystanie pod pewnymi warunkami w ten sam sposób, co osobom pozostającym w związku małżeńskim, z korzyści wynikających z tego regulaminu.

- 32 Zdaniem wnoszącego odwołanie Sąd nie mógł zatem skutecznie uznać w pkt 30 zaskarżonego wyroku, że przepisy regulaminu pracowniczego mające znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu, do których zalicza się art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII, zawierają pojęcia prawa Unii, takie jak pojęcia „małżeństwa” i „małżonka”, odnoszące się wyłącznie do stosunku opartego na małżeństwie cywilnym w tradycyjnym rozumieniu tego terminu.
- 33 Ponadto zaskarżony wyrok jest wewnętrznie sprzeczny, ponieważ Sąd wskazał również w pkt 28 tego wyroku, że małżeństwo nie jest „co do zasady” porównywalne z konkubinatem lub innymi sytuacjami faktycznymi. W ten sposób Sąd uznał, że istnieją sytuacje, w których małżeństwo może być porównywalne z owymi innymi rodzajami związków. Nie wyciągnął on jednak wniosków z tej możliwości, aby ocenić, czy w niniejszej sprawie związek ze zmarłym urzędnikiem, na który może się powołać wnoszący odwołanie, był porównywalny ze związkiem małżeńskim i czy można go było uznać za „żyjącego małżonka” w rozumieniu art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, tym bardziej że mógł on udowodnić istnienie i czas trwania wspólnego pożycia z N.
- 34 Ponadto w pkt 47 zaskarżonego wyroku Sąd wywiódł z pkt 22 tego wyroku, że warunek przyznania renty rodzinnej nie opiera się na utracie wynagrodzenia zmarłego urzędnika, lecz na charakterze prawnym więzi, które łączyły zmarłego z jego żyjącym małżonkiem lub partnerem. Orzekając w ten sposób, Sąd słusznie uznał, że pojęcia „małżonka” i „partnera” są równoważne.
- 35 Komisja odpiesa, że wykładnia pojęć zawartych w regulaminie pracowniczym nie może zobowiązywać sądu Unii do uwzględnienia ustawodawstw krajowych. Twierdzi ona, że związki partnerskie niebędące małżeństwem mogą w niektórych przypadkach prowadzić do praw przysługujących partnerowi niepozostającemu w związku małżeńskim, ale tylko wtedy, gdy spełnione są warunki określone w regulaminie pracowniczym. Ten ostatni uzależnia uznanie „konkubinatu [związku partnerskiego niebędącego małżeństwem]” od udowodnienia wspólnego pożycia charakteryzującego się pewną stabilnością oraz od spełnienia warunków określonych w art. 1 ust. 2 lit. c) załącznika VII do regulaminu pracowniczego, w szczególności braku możliwości zawarcia związku małżeńskiego. Jedynie w przypadku spełnienia wszystkich warunków wskazanych w tym przepisie, zgodnie z art. 1d ust. 1 akapit drugi regulaminu pracowniczego, osoby pozostające w związku partnerskim niebędącym małżeństwem powinny być traktowane w ten sam sposób co osoby pozostające w związku małżeńskim. Wnoszący odwołanie nie wykazał jednak, że spełnia wszystkie te warunki.
- 36 Jeśli chodzi o podnoszone braki w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Komisja uważa, że pkt 47 tego wyroku nie jest ani niejednoznaczny, ani wewnętrznie sprzeczny. W tym punkcie Sąd wezwał do uwzględnienia prawnego charakteru powiązań istniejących między partnerami, to znaczy albo istnienia małżeństwa, które umożliwia otrzymanie renty rodzinnej, albo istnienia związku partnerskiego, jak to wskazuje spójnik „albo”. Interpretacji, zgodnie z którą we wspomnianym punkcie Sąd zrównał „żyjącego partnera” z „małżonkiem”, przeczy rozpatrywany w całości rzeczony wyrok.

Ocena Trybunału

- 37 Poprzez zarzut pierwszy wnoszący odwołanie podnosi, że zaskarżony wyrok zawiera niejednoznaczne, niespójne i wewnętrznie sprzeczne uzasadnienie. Podczas bowiem gdy w niektórych punktach tego wyroku pojęcie „małżonka”, o którym mowa w art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, odnosi się jedynie do osoby pozostającej w związku małżeńskim, w innych punktach omawianego wyroku Sąd zastosował to pojęcie również do „partnera”.
- 38 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie wyroku powinno przedstawiać w sposób jasny i jednoznaczny rozumowanie Sądu, pozwalając zainteresowanym na poznanie powodów wydanego orzeczenia, a Trybunałowi – na dokonanie jego kontroli sądowej (zob. podobnie wyrok z dnia

14 października 2010 r., Deutsche Telekom/Komisja, C-280/08 P, EU:C:2010:603, pkt 135, 136; postanowienie z dnia 4 czerwca 2019 r., Aldo Supermarkets/EUIPO, C-822/18 P, niepublikowane, EU:C:2019:466, pkt 18).

- 39 W tym względzie kwestia, czy uzasadnienie wyroku Sądu jest wewnętrznie sprzeczne lub niewystarczające, stanowi zagadnienie prawne, które może zostać podniesione w ramach odwołania (wyroki: z dnia 17 grudnia 1998 r., Baustahlgewebe/Komisja, C-185/95 P, EU:C:1998:608, pkt 25; z dnia 23 stycznia 2019 r., Klement/EUIPO, C-698/17 P, niepublikowany, EU:C:2019:48, pkt 29).
- 40 W skardze do Sądu wnoszący odwołanie podniósł dwa zarzuty dotyczące niezgodności z prawem art. 17 załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, ponieważ artykuł ten przewiduje z jednej strony potencjalnie „arbitralne i nieodpowiednie” kryterium dla ustalenia prawa do renty rodzinnej, a z drugiej strony narusza art. 21 karty i art. 2 dyrektywy 2000/78.
- 41 W celu orzeczenia w przedmiocie tych zarzutów Sąd zbadał podmiotowy zakres stosowania art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego.
- 42 W tym względzie Sąd stwierdził w pkt 22 zaskarżonego wyroku, że przepis ten ustanawia „z jednej strony warunek dotyczący małżeńskiego stanu cywilnego, którym to warunkiem jest fakt bycia żyjącym małżonkiem zmarłego urzędnika a z drugiej strony warunek dotyczący okresu trwania tego stanu, to znaczy by pozostawał jego małżonkiem przez co najmniej rok”.
- 43 Sąd stwierdził w pkt 23 tego wyroku, że „przepisy art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego są jasne oraz precyzyjne i wskazują jednoznacznie warunki, jakie należy spełnić, aby skorzystać z renty rodzinnej, to znaczy by związek małżeński ze zmarłym urzędnikiem trwał przynajmniej jeden rok”. W pkt 25 wspomnianego wyroku wyjaśnił on, że „[z]godnie z jego definicją prawną, tak samo jak w potocznym znaczeniu, termin »małżonek« odnosi się do osoby, która w sposób formalny zawarła cywilny związek »małżeński« uznany w ustawie ze wszystkimi wynikającymi z niego prawami i obowiązkami”.
- 44 Sąd dodał w pkt 29 zaskarżonego wyroku, że „pojęcia »związku partnerskiego niebędącego małżeństwem« lub »konkubinatu« różnią się od pojęcia »małżeństwa«, którego zakres jest jasno określony we wszystkich państwach członkowskich”.
- 45 W konsekwencji w pkt 30 tego wyroku Sąd orzekł, że przepisy regulaminu pracowniczego mające znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu, w tym art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, „zawierają pojęcia wspólnotowe takie jak »małżeństwo« i »małżonek«, obejmujące wyłącznie stosunek oparty na cywilnym związku małżeńskim w tradycyjnym znaczeniu tego pojęcia”.
- 46 W tych różnych punktach uzasadnienia Sąd orzekł zatem, że art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego ma zastosowanie jedynie do osoby, która zawarła cywilny związek małżeński uznany przez prawo.
- 47 Jednakże w pkt 32 zaskarżonego wyroku Sąd orzekł, że „prawodawca Unii, ograniczając przyznanie renty rodzinnej do osób pozostających w cywilnym związku małżeńskim, jak również do osób żyjących w zarejestrowanym związku partnerskim niemających możliwości zawarcia związku małżeńskiego, nie działał w sposób arbitralny”.
- 48 W konsekwencji w tym punkcie uzasadnienia zaskarżonego wyroku, wbrew temu, co orzekł on w jego pkt 30, Sąd uznał, bez uzasadnienia swojej oceny w tym względzie, że art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego obejmuje nie tylko osoby pozostające w związku małżeńskim, ale również osoby żyjące w zarejestrowanym związku partnerskim.

- 49 Ponadto w pkt 47 zaskarżonego wyroku Sąd zaznaczył, że z pkt 22 tego wyroku wynika, iż „przesłanka przyznania renty rodzinnej nie jest związana z utratą wynagrodzenia zmarłego urzędnika, lecz z charakterem prawnym więzi, które łączyły zmarłego urzędnika z żyjącym małżonkiem albo partnerem”.
- 50 W tych okolicznościach uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie przedstawia w sposób jasny i zrozumiały rozumowania Sądu w przedmiocie ustalenia osób objętych zakresem stosowania art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego.
- 51 Jednakże, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 50 opinii, kwestia podmiotowego zakresu stosowania tego przepisu jest ściśle związana z kwestią porównywalnego charakteru rozpatrywanych sytuacji do celów badania zgodności rzezonego przepisu z ogólną zasadą niedyskryminacji.
- 52 W konsekwencji w świetle orzecznictwa przypomnianego w pkt 38 i 39 niniejszego wyroku należy stwierdzić, że Sąd naruszył obowiązek uzasadnienia, ponieważ niejednoznaczne uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie pozwala z jednej strony wnoszącemu odwołanie na zrozumienie rozumowania Sądu dotyczącego zakresu stosowania art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do statutu, a z drugiej strony Trybunałowi na dokonanie jego kontroli.
- 53 W świetle ogółu powyższych rozważań należy uwzględnić pierwszy zarzut podniesiony przez wnoszącego odwołanie, a w konsekwencji uchylić zaskarżony wyrok bez konieczności rozpatrywania zarzutu drugiego.

W przedmiocie skargi do Sądu

- 54 Zgodnie z art. 61 akapit pierwszy zdanie drugie statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w przypadku uchylenia orzeczenia Sądu Trybunał może, jeśli stan postępowania na to pozwala, wydać orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.
- 55 Tak jest w niniejszej sprawie.

W przedmiocie dopuszczalności

- 56 W odpowiedzi na skargę przed Sądem Komisja podniosła niedopuszczalność zarzutów przedstawionych przez wnoszącego odwołanie ze względu na to, że różnią się one od zarzutów powołanych na poparcie uprzedniego zażalenia w drodze administracyjnej i że w związku z tym została naruszona „zasada zgodności” takiego uprzedniego zażalenia w drodze administracyjnej z późniejszą sporną skargą.
- 57 Jednakże na rozprawie przed Sądem w dniu 19 października 2017 r. Komisja zrezygnowała z kwestionowania dopuszczalności tych zarzutów.
- 58 W tych okolicznościach nie ma potrzeby badania dopuszczalności skargi do Sądu.

Co do istoty

W przedmiocie żądań stwierdzenia nieważności spornej decyzji

– *Argumentacja stron*

- 59 Na poparcie żądań stwierdzenia nieważności wnoszący odwołanie twierdzi, po pierwsze, że celem renty rodzinnej jest umożliwienie osobie, która korzystała z dochodów urzędnika Unii w czasie, gdy dzieliła z nim życie, częściowego wyrównania utraty dochodów spowodowanej śmiercią urzędnika. Wnoszący odwołanie przyznaje, że okoliczność pozostawania w związku małżeńskim lub zawarcia związku partnerskiego niebędącego małżeństwem niekoniecznie oznacza, iż żyjący małżonek lub partner korzystał z dochodów zmarłego urzędnika w trakcie wspólnego życia, a zatem że potrzebuje dochodu zastępczego.
- 60 Wskazuje on, że jest tak jednak w przypadku, gdy, tak jak w niniejszej sprawie, żyjący małżonek lub partner zależał od dochodów zmarłego urzędnika. Otóż twierdzi on, że z powodu problemów zdrowotnych od 2013 r. nie mógł pracować ani kształcić się i że był zależny wyłącznie od dochodów N.
- 61 Wnoszący odwołanie utrzymuje, że art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego jest niezgodny z prawem w zakresie, w jakim w ramach warunków przyznania renty rodzinnej wymaga, by wnioskodawca pozostawał w związku małżeńskim lub w związku partnerskim niebędącym małżeństwem ze zmarłym urzędnikiem przez co najmniej jeden rok. Warunki te są arbitralne i nieodpowiednie w świetle celu, któremu służy renta rodzinna. Żyjący małżonek, który pozostawał w związku małżeńskim przez okres jednego roku i jednego dnia, otrzyma rentę rodzinną, podczas gdy żyjący konkubent, który dzielił z urzędnikiem życie i dochody przez kilkadziesiąt lat, nie jest uprawniony do tej renty.
- 62 Po drugie, wnoszący odwołanie utrzymuje, że istnieją podobieństwa między związkami faktycznymi i związkami prawnymi. W części belgijskiej nauki prawa i belgijskiego orzecznictwa uznaje się, że istnieją naturalne obowiązki pomiędzy konkubentami. Uznanie tych obowiązków, które mogą stać się zobowiązaniami cywilnymi, pozwala sądzić, że sytuacja par pozostających w związku małżeńskim i sytuacja par konkubentów są podobne, przynajmniej gdy istnieje pomoc finansowa ze strony jednego konkubenta na rzecz drugiego w czasie stałego i długotrwałego związku, jak ma to miejsce w niniejszej sprawie.
- 63 W związku z powyższym różnica w traktowaniu żyjących małżonków i żyjących konkubentów, przewidziana w art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, stanowi dyskryminację. W tym względzie wnoszący odwołanie powołuje się na wyrok Trybunału z dnia 1 kwietnia 2008 r. w sprawie Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179).
- 64 Jego zdaniem art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego narusza zatem art. 21 karty i art. 2 dyrektywy 2000/78 i w konsekwencji należy stwierdzić nieważność wydanej na jego podstawie spornej decyzji.
- 65 Komisja i Rada, jako interwenienci, utrzymują, że podniesione przez wnoszącego odwołanie zarzuty należy oddalić.

– Ocena Trybunału

- 66 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału zasada niedyskryminacji wymaga, by porównywalne sytuacje nie były traktowane w różny sposób i by różne sytuacje nie były traktowane w sposób identyczny, chyba że takie traktowanie jest obiektywnie uzasadnione (wyrok z dnia 20 czerwca 2019 r., Ustariz Aróstegui, C-72/18, EU:C:2019:516, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 67 Porównywalność odmiennych sytuacji należy oceniać w świetle ogółu cechujących je elementów. Elementy te winny być między innymi ustalone i ocenione w świetle przedmiotu i celu aktu Unii, który wprowadza sporne rozróżnienie. Należy poza tym uwzględnić zasady i cele dziedziny prawa, do której należy sporny akt (wyroki: z dnia 16 grudnia 2008 r., Arcelor Atlantique et Lorraine i in., C-127/07, EU:C:2008:728, pkt 26; a także z dnia 6 czerwca 2019 r., P.M. i in., C-264/18, EU:C:2019:472, pkt 29).
- 68 W niniejszym wypadku przedmiotem i celem renty rodzinnej, o której mowa w art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, jest przyznanie „żyjącemu małżonkowi” dochodu zastępczego, mającego częściowo zrekompensować utratę dochodów jego zmarłego małżonka.
- 69 Jak podkreślił rzecznik generalny w pkt 90 opinii, z brzmienia art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego w związku z art. 1d ust. 1 akapit drugi regulaminu pracowniczego i art. 1 ust. 2 lit. c) załącznika VII do regulaminu pracowniczego wynika, że prawo do renty rodzinnej nie jest uzależnione od przesłanek dotyczących zasobów lub majątku oznaczających niezdolność żyjącego małżonka do zaspokojenia swoich potrzeb, a tym samym jego dotychczasową zależność finansową od zmarłego.
- 70 Przyznanie renty rodzinnej zależy natomiast jedynie od charakteru prawnego więzi, które łączyły zmarłego urzędnika z daną osobą (zob. podobnie wyrok z dnia 31 maja 2001 r., D i Szwecja/Rada, C-122/99 P i C-125/99 P, EU:C:2001:304, pkt 47).
- 71 Warunek ustanowiony w art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego w celu określenia podmiotowego zakresu stosowania tego przepisu, a mianowicie okoliczność bycia „małżonkiem” zmarłego urzędnika, oznacza, że osoba będąca beneficjentem renty rodzinnej powinna była pozostawać w związku ze zmarłym urzędnikiem w ramach stosunku cywilnego, który powoduje powstanie szeregu praw i obowiązków między nimi.
- 72 W tym względzie z orzecznictwa Trybunału wynika, że chociaż pod pewnymi względami związki faktyczne i związki prawne, takie jak małżeństwo, mogą wykazywać podobieństwa, to podobieństwa te nie mogą prowadzić do porównywalnego traktowania tych dwóch typów związku (wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r., Gualtieri/Komisja, C-485/08 P, EU:C:2010:188, pkt 75).
- 73 Małżeństwo charakteryzuje się bowiem rygorystycznym formalizmem i składają się na nie daleko idące wzajemne prawa i obowiązki małżonków, w tym obowiązki wsparcia i solidarności.
- 74 Ponadto prawodawca unijny wyraźnie rozszerzył, pod pewnymi warunkami, stosowanie przepisów regulaminu pracowniczego dotyczących osób pozostających w związku małżeńskim na osoby pozostające w zarejestrowanym związku partnerskim niebędącym małżeństwem.
- 75 Zgodnie z art. 1d ust. 1 akapit drugi regulaminu pracowniczego do celów tego ostatniego osoby pozostające w związku partnerskim niebędącym małżeństwem są traktowane w ten sam sposób co małżeństwo, o ile spełnione są wszystkie warunki wymienione w art. 1 ust. 2 lit. c) załącznika VII do regulaminu pracowniczego. Warunki ustanowione w tym przepisie obejmują w szczególności fakt, że para przedstawia wydany w państwie członkowskim lub przez właściwe władze państwa

członkowskiego dokument prawny potwierdzający status związku partnerskiego niebędącego małżeństwem oraz że osoby te nie mogą zawrzeć cywilnego związku małżeńskiego w państwie członkowskim.

- 76 Przepis ten w celu zrównania zarejestrowanego związku partnerskiego niebędącego małżeństwem ze związkiem małżeńskim w rozumieniu regulaminu pracowniczego wprowadza zatem wymóg, aby urzędnik zarejestrowany jako partner pozostający w stałym związku niemałżeńskim spełniał określone w prawie warunki przewidziane w tym przepisie.
- 77 Z art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego w związku z art. 1d ust. 1 akapit drugi tego regulaminu wynika, że jeżeli spełnione są warunki określone w tym ostatnim przepisie, osoba pozostająca w związku partnerskim niebędącym małżeństwem jest uprawniona do otrzymywania renty rodzinnej w związku ze śmiercią partnera.
- 78 Związek faktyczny, taki jak konkubinat, nie spełnia natomiast tych cech, ponieważ, jak zauważył w istocie rzecznik generalny w pkt 94 opinii, co do zasady nie podlega regulacji ustawowej.
- 79 W skardze wnoszący odwołanie utrzymuje z jednej strony, że sytuacja par pozostających w związku małżeńskim i konkubentów są podobne, przy czym w części belgijskiej nauki prawa i belgijskiego orzecznictwa uznaje się, że należy uznać istnienie naturalnych obowiązków pomiędzy konkubentami, które wykazują tendencję do przekształcania się w zobowiązania cywilne.
- 80 W tym względzie, bez konieczności orzekania w przedmiocie istnienia takich naturalnych obowiązków w prawie belgijskim, wystarczy stwierdzić, że wnoszący odwołanie nie twierdzi w każdym wypadku, iż z konkubinatem wiąże się w tym prawie krajowym powstanie obowiązków tego samego rodzaju co obowiązki wynikające z małżeństwa.
- 81 W związku z powyższym nie można uznać, że z przytoczonego w ten sposób argumentu wynika, iż prawodawca unijny nie mógł w uzasadniony sposób podjąć decyzji o objęciu sytuacji konkubinatu i małżeństwa odrębnym systemem.
- 82 Z drugiej strony wnoszący odwołanie powołuje się na wyrok z dnia 1 kwietnia 2008 r., Maruko (C-267/06, EU:C:2008:179), w którym Trybunał orzekł, że art. 1 w związku z art. 2 dyrektywy 2000/78 stoi na przeszkodzie przepisom, zgodnie z którymi pozostały przy życiu zarejestrowany partner po śmierci swego partnera nie otrzymuje renty rodzinnej odpowiadającej rencie rodzinnej przysługującej pozostałemu przy życiu małżonkowi, podczas gdy w obowiązującym prawie krajowym zarejestrowany związek partnerski skutkuje tym, że sytuacja osób tej samej płci jest porównywalna z sytuacją małżonków w odniesieniu do tej renty rodzinnej, oraz że do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy sytuacja pozostałego przy życiu zarejestrowanego partnera jest porównywalna z sytuacją małżonka korzystającego z renty rodzinnej przewidzianej w pracowniczym systemie emerytalnym.
- 83 Niemniej jednak w sprawie, w której wydano powyższy wyrok, rozpatrywany był związek partnerski zarejestrowany w państwie członkowskim, a nie, jak w niniejszej sprawie, konkubinat. Z wyroku tego nie można zatem wywnioskować, że konkubinat należy do celów stosowania art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego zrównać z małżeństwem.
- 84 W tych okolicznościach należy zauważyć, że w odniesieniu do renty rodzinnej konkubenci nie znajdują się w sytuacji porównywalnej z sytuacją osób pozostających w związku małżeńskim lub partnerów, którzy zawarli zarejestrowany związek partnerski spełniający warunki wymagane do stosowania art. 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego.
- 85 Artykuł 17 akapit pierwszy załącznika VIII do regulaminu pracowniczego, w zakresie, w jakim wyłączono konkubentów z jego zakresu stosowania, nie okazuje się zatem w sposób oczywisty nieodpowiedni w kontekście celu renty rodzinnej i nie narusza ogólnej zasady niedyskryminacji.

- 86 Ponadto wnoszący odwołanie utrzymuje, że warunek minimalnego rocznego okresu trwania małżeństwa w celu skorzystania z renty rodzinnej jest arbitralny, nieodpowiedni i dyskryminujący. Jako że pozostawał on w związku małżeńskim z N przez okres niemal jednego roku, powinien tym samym mieć prawo do renty rodzinnej.
- 87 W tym względzie Komisja twierdzi, że celem wymogu minimalnego okresu trwania małżeństwa w dniu śmierci jest zapobieżenie sytuacji, w której byłyby to jedynie umowa o przyszłym spadkobranium, motywowana bardziej względami finansowymi niż wspólnym życiem. Ten warunek czasu trwania małżeństwa pozwala w szczególności na zwalczanie oszustw.
- 88 Należy przypomnieć, że zasada zakazu oszustw i nadużyć prawa jest ogólną zasadą prawa Unii, do której przestrzegania są zobowiązane podmioty prawa (zob. podobnie wyrok z dnia 6 lutego 2018 r., Altun i in., C-359/16, EU:C:2018:63, pkt 49 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 89 Należy zatem stwierdzić, że w celu zwalczania nadużyć czy wręcz oszustw prawodawca unijny dysponuje pewnym zakresem uznania przy ustalaniu prawa do renty rodzinnej. W niniejszym wypadku warunek, że małżeństwo powinno trwać co najmniej jeden rok, aby żyjący małżonek mógł otrzymać rentę rodzinną, ma na celu zapewnienie rzeczywistego charakteru i stabilności związków między danymi osobami.
- 90 Taki warunek nie okazuje się dyskryminujący lub oczywiście nieodpowiedni w kontekście celu renty rodzinnej.
- 91 W świetle powyższych rozważań żądania stwierdzenia nieważności spornej decyzji przedstawione przez wnoszącego odwołanie należy oddalić jako bezzasadne.

W przedmiocie żądań odszkodowawczych

- 92 Wnoszący odwołanie utrzymuje, że sporna decyzja przyczyniła się do powstania jego szkody i krzywdy.
- 93 W tym względzie należy zauważyć, że w sprawach z zakresu służby cywilnej żądania, których celem jest naprawienie szkody lub zadośćuczynienie krzywdzie, powinny być oddalone, w przypadku gdy są ściśle związane z żdaniami dotyczącymi stwierdzenia nieważności, które zostały oddalone jako bezzasadne (zob. podobnie wyrok z dnia 6 marca 2001 r., Connolly/Komisja, C-274/99 P, EU:C:2001:127, pkt 129).
- 94 W niniejszej sprawie należy zauważyć, że żądania odszkodowawcze są ściśle związane z żdaniami dotyczącymi stwierdzenia nieważności.
- 95 Ponieważ żądania stwierdzenia nieważności zostały oddalone, żądania odszkodowawcze również należy oddalić.
- 96 Z całości powyższych rozważań wynika, że skargę w pierwszej instancji należy oddalić w całości.

W przedmiocie kosztów

- 97 Zgodnie z art. 184 § 2 regulaminu postępowania przed Trybunałem jeżeli odwołanie jest zasadne i Trybunał wydaje orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, rozstrzyga on również o kosztach.

- 98 Zgodnie z brzmieniem art. 138 § 3 tego regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 tego regulaminu, w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań każdej ze stron każda z nich pokrywa własne koszty. Jednakże jeżeli jest to uzasadnione okolicznościami sprawy, Trybunał może orzec, że jedna ze stron pokryje, oprócz własnych kosztów, część kosztów poniesionych przez stronę przeciwną.
- 99 W niniejszej sprawie, ze względu na fakt, że zaskarżony wyrok zostaje uchylony, lecz skarga wniesiona w pierwszej instancji zostaje oddalona, należy obciążyć wnoszącego odwołanie oraz Komisję ich własnymi kosztami związanymi z postępowaniem w pierwszej instancji i z postępowaniem odwoławczym.
- 100 W myśl art. 140 § 1 regulaminu postępowania, mającego zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 184 § 1 regulaminu, państwa członkowskie i instytucje interweniujące w sprawie pokrywają własne koszty.
- 101 W związku z powyższym, jako interwenient w pierwszej instancji, Rada pokryje własne koszty.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

- 1) **Wyrok Sądu Unii Europejskiej z dnia 3 maja 2018 r., HK/Komisja (T-574/16, niepublikowany, EU:T:2018:252) zostaje uchylony.**
- 2) **Oddala się wniesioną przez HK skargę o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji Europejskiej odmawiającej mu przyznania renty rodzinnej oraz o naprawienie poniesionej przez niego szkody majątkowej i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę.**
- 3) **HK, Komisja Europejska i Rada Unii Europejskiej pokrywają własne koszty związane z postępowaniem w pierwszej instancji i z postępowaniem odwoławczym.**

Podpisy